

Öğretmen Yetiştirme Eğitim-Öğretim Planlarının Geliştirilmesi

Nevin SAYLAN*

ÖZET

Öğretmen yetiştirme'nin önemli bir boyutu olan "alan öğretmeni" yetiştirme, 1867 yılında İstanbul askeri idadisinde matematik öğretmeni yetiştirme ile başlamıştır¹.

Atatürk'ün önderliğinde nicelik ve nitelik yönünden eğitimde büyük gelişmeler sağlanmasına rağmen, bugün hâlâ "alan öğretmeni" yetiştirmede çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu yazıda, nitelikli alan öğretmeni yetiştirilmesinde önemli olan öğretmenlik meslek bilgisi üzerinde durulmaktadır.

SUMMARY

The Development of Teacher Training Curricula

Training of subject specialist in Turkey which is important dimension of the teacher training began in 1867 with the mathematics teacher training. Although with the leadership of Atatürk, the progress in the quantity and quality of the education have been ensured, there have been still several problems in training of subject specialists. In this study, the importance of the pedagogic knowledge in training of qualified subject specialists was emphasized.

* Yard. Doç. Dr.; U.Ü. Necatibey Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

1 H. Ali Koçer, Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi: 1773-1923, (Ankara: Uzman Yayınları 1, 1987), ss. 78-79.

Eğitim "bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak isten-
dik değişiklikler meydana getirme süreci" dir².

Eğitimle bireylerin bilişsel (zihinsel) duyuşsal (duygusal) ve devinişsel (bedensel) davranışlarında olumlu değişiklikler meydana getirilerek onların den-
geli bir bütün halinde en üst düzeye kadar yetiştirilmeleri amaçlanmaktadır. Bu
amaca ulaşmak için, eğitim önceden hazırlanmış programlar çerçevesinde planlı,
düzenli ve yöntemli bir şekilde gerçekleştirilmeye çalışılır³.

Sosyal bir sistem olan eğitimin üç ögesi öğrenci, öğretmen ve eğitim prog-
ramlarıdır. Eğitimin etkili ve verimli olması, eğitimle gerçekleştirilmesi düşün-
ülen amaçlara en üst düzeyde ulaşılabilmesi bu üç öğenin belli niteliklere sahip
olmasına, birbirleriyle sürekli etkileşimde bulunmalarına ve uyum içinde olma-
larına bağlıdır. Ancak, bu üç öğeden biri olan öğretmenin, diğer öğeleri ve eğitim
sistemini etkileme gücü diğerlerine göre daha fazladır⁴. Bu nedenle, eğitimin en
"temel ve etkin" ögesi öğretmendir⁵.

Öğretmen, eğitimin ve okulun hedefleri çerçevesinde öğrencide meydana
gelmesi arzu edilen olumlu davranış değişikliklerini belirlemekle, davranış
değişikliklerinin meydana gelmesi için uygun çevreyi düzenlemekle, davranış
değişikliklerinin oluşmasına yardımcı olmakla ve değişikliklerin oluşup oluşma-
dığını kontrol etmekle sorumludur. Bu nedenle, program geliştirme aşamaların-
dan olan program hazırlama, uygulama ve değerlendirme etkinliklerinde önemli
sorumluluğu olan öğretmenin bu sorumluluğu yerine getirebilmesi için belli nite-
liklere sahip olacak şekilde planlı ve programlı olarak yetiştirilmesi gerekir.

Kaliteli eğitimde öğretmenin önemi büyüktür. Eğitim sisteminin başarısı
geniş ölçüde nitelikli öğretmen yetiştirilmesine bağlıdır⁶. Nitelikli öğretmen ye-
tiştirme ise, program geliştirme ilkelerine göre eğitim-öğretim planlarının hazırlan-
ması, uygulanması, sürekli olarak değerlendirilmesi ve geliştirilmesiyle müm-
kündür.

- 2 Selahattin Ertürk, Eğitimde Program Geliştirme, (Ankara: Yelkentepe Yayınları, 1972), s. 12.
- 3 Aynı eser, ss. 9-12; Fatma Varış, Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikler, (Ankara: Servinç Matbaası, 1971), ss. 12-14; Fatma Varış, Eğitim Bilimine Giriş (Ankara: Ankara Üni-
versitesi Eğitim Fakültesi, 1978), s. 35; Nurettin Fidan, Okulda Öğrenme ve Öğretme: Kavram-
lar-İlkeler-Yöntemler, (Ankara: Kadioğlu Matbaası, 1986), ss. 6-7; Durmuş Ali Özçelik, Eğitim
Programları ve Öğretim: Genel Öğretim Yöntemi, (Ankara: ÖSYM Eğitim Yayınları 8, 1987),
ss. 1-7.
- 4 Galip Karagözoğlu, "Yükseköğrenime Geçişte Öğretmenlik Mesleğine Yönelme" Öğretmen
Yetiştiren Yüksek Öğrenim Kurumlarının Dünü-Bugünü-Geleceği Sempozyumu, Tebliğler,
(Ankara, 1987), s. 12.
- 5 Yahya Akyüz, Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri, (Ankara: Doğan
Basımevi, 1978), s. V.
- 6 Adil Türkoğlu, "Eğitim Yüksek Okullarında Programa İlişkin Sorunlar" Öğretmen Yetiştiren
Yükseköğretim Kurumlarının Dünü-Bugünü-Geleceği Sempozyumu; Tebliğler, (Ankara: 1987),
s. 185.

Bir eğitim-öğretim planında bulunması gereken 4 öge vardır. Bunlar: 1. hedefler-öğrencide geliştirilmesi düşünülen nitelikler, 2. içerik-hedeflerin gerçekleştirilmesinde yararlanılacak bilgi kategorileri, 3. eğitim durumları-hedeflerin gerçekleştirilmesi için gerekli öğrenim etkinlikleri ve öğretme stratejileri ve 4. değerlendirmedir⁷. Bu dört öge öğretmen yetiştiren kurumların eğitim-öğretim planlarında da bulunmalıdır.

Eğitim ve öğretimin esaslarını belirleyen 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 43. maddesinde:

Öğretmenlik, devletin, eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenler bu görevlerini Türk Milli Eğitiminin Amaçlarına ve Temel İlkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlüdürler.

Öğretmenlik mesleğine hazırlık genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon ile sağlanır. Yukarıda belirtilen nitelikleri kazanabilmeleri için hangi öğretim kademesinde olursa olsun öğretmen adaylarının yüksek öğrenim görmelerinin sağlanması esastır⁸

denilmektedir.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun yukarıda belirtilen maddesi öğretmenlerde bulunması gereken nitelikleri ve bu nitelikleri kazandıracak içerik kategorilerini açıkça belirtmektedir. O halde, öğretmen yetiştirilirken genel kültür, özel alan ve pedagojik formasyon dersleriyle Türk Milli Eğitiminin Amaçları ve Temel İlkelerinde belirlenen nitelikler ile eğitici, öğretici ve yöneticide bulunması gereken nitelikler kazandırılmak zorundadır. Öğretmen yetiştiren kurumların eğitim-öğretim planlarının hazırlanması, uygulanması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesinde bu noktalara dikkat edilmesi gerekir.

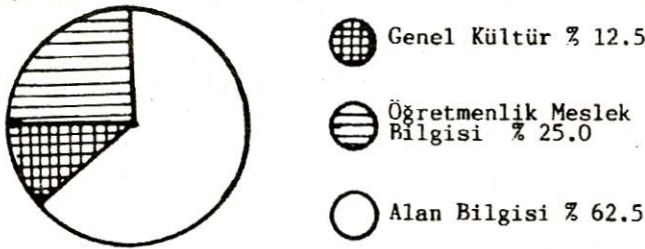
Öğretmen yetiştirme ve öğretilerde bulunması gereken nitelikler eğitim sularında, özellikle XI. Milli Eğitim Şurasında da ele alınmış; öğretmen yetiştirmeye yönelik eğitim-öğretim planlarında yer alması gereken içerik kategorileri "1. Öğretmenlik Meslek Bilgisi, 2. Alan Bilgisi, 3. Genel Kültür"⁹ olarak belirtilmiştir. Aynı şurada bu üç kategorinin düzenlenmesinde "paralel düzen-

7. Ralph W. Tyler, *Basic Principles of Curriculum and Instruction*, (Chicago, III: The University of Chicago Press, 1950); Fatma Varış, *Eğitimde Program Geliştirme*, 1987; Selahattin Ertürk, a.g.e.; Nurettin Fidan, a.g.e.; Durmuş Ali Özçelik, a.g.e.; Veysel Sönmez, *Program Geliştirme de Öğretmen El Kitabı*, (Ankara: Özen Matbaacılık, 1985).

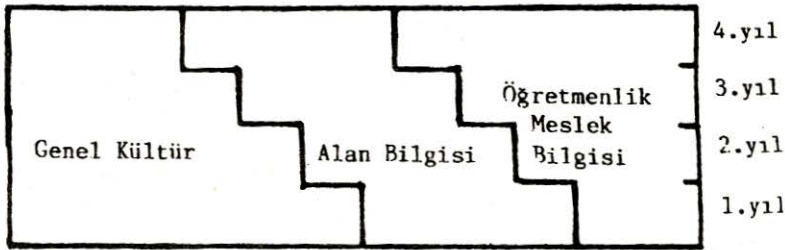
8. *Milli Eğitim Temel Kanunu*, No: 1739, 14 Haziran 1973, Madde: 43.

9. *XI. Milli Eğitim Şurası: Öneriler, Konuşmalar, Kararlar*, (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1982), s. 76.

leme"ye gidilmesi, kategorilerin ağırlıklarının öğretmenin yetiştirildiği okul tipine göre ayarlanması gerektiği vurgulanarak orta öğretime öğretmen yetiştirmede üç kategorinin ağırlıkları, düzeni, ders çeşidi ve derslerin kredi alarak görünümü şu şekilde önerilmiştir¹⁰.

Şekil: 1
İçerik kategorilerinin ağırlığı

Şekil: 2
İçerik kategorilerinin düzenlenmesi

Tablo: 1
Dört Yıllık Lisans Programı

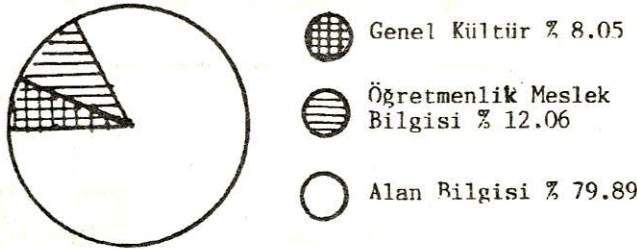
İçerik Kategorileri	Kredi Saat	Ders Çeşidi	Ağırlığı
Öğretmenlik Meslek Bilgisi (Uygulama Dahil)	36	12	25.0
Alan Bilgisi	90	30	62.5
Genel Kültür	18	6	12.5
TOPLAM	144	48	100.0

Dersler üç kredilik olarak düşünülmüştür.

10 Aynı eser, ss. 76-77.

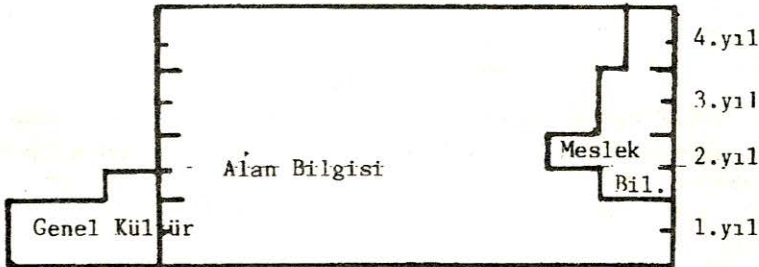
Öğretmen yetiştiren kurumların eğitim-öğretim planları incelendiğinde, Milli Eğitim Temel Kanunu ve Eğitim Şuralarında belirtilen içerik kategorilerinin yer aldığı görülmekle birlikte bu kategorilere verilen ağırlıkların değiştiği, özellikle öğretmenlik meslek derslerinin ağırlığının önerilen modelin çok altında olduğu görülmektedir¹¹.

Avrupa Konseyinin, çeşitli ülkelerdeki öğretmen eğitimiyle ilgili Temmuz 1990 tarihli toplantısında, bazı ülkelerde öğretmen yetiştirmede "alan bilgisi, öğretmenlik meslek bilgisi ve genel kültür" kategorilerine gerekli önemin verildiği belirtilmiştir. Türkiye'de, özellikle, orta öğretim öğretmenlerinin yetiştirilmesinde alan bilgisine öğretmenlik meslek bilgisinden daha fazla önem verildiği, bu nedenle, yeni öğretmenlerin öğrendiklerini uygulamada güçlük çektikleri belirtilerek meslek bilgisinden taviz verilmemesi gerektiği önemle vurgulanmıştır¹².

Şekil: 3

Fizik, kimya, biyoloji, matematik, tarih ve coğrafya öğretmenliği eğitim-öğretim planları içerik kategorilerinin ağırlığı

Şekil: 4

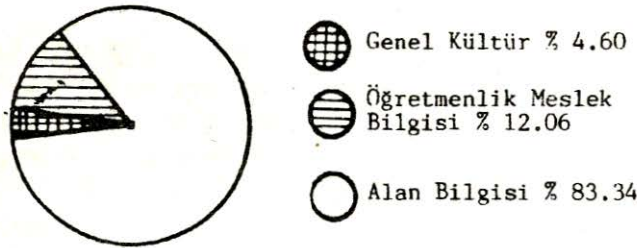
Fizik, kimya, biyoloji, matematik, tarih ve coğrafya öğretmenliği eğitim-öğretim planları içerik kategorilerinin düzenlenmesi

11 Leyla Küçükahmet, "Öğretmen Yetiştirme Düzenimizin XI. Milli Eğitim Şurası Kararları Işığında Değerlendirilmesi", *U.Ü. Eğitim Fakülteleri Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, 1988, s. 156.

12 *The Selection and Professional Development of Trainers for Initial Teacher Training*. Council of Europe, Strasbourg, 30 July 1990, ACCTE, pp. 43-90.

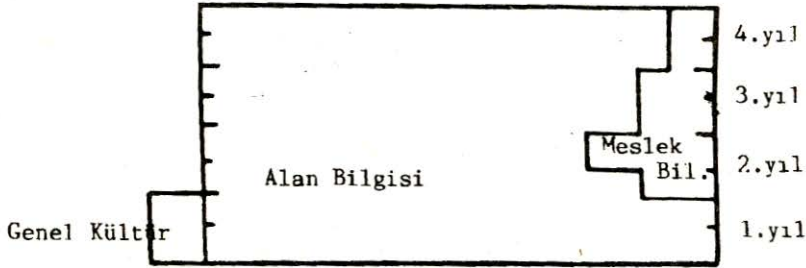

Fizik, Kimya, Biyoloji, Matematik, Tarih, Coğrafya, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği 1991-1992 öğretim yılı eğitim-öğretim planlarında içerik kategorilerinin ağırlığı, düzeni ve içerik kategorilerine göre derslerin kredileri ile çeşidi şu şekildedir.

Şekil: 5

Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği eğitim-öğretim planında içerik kategorilerinin ağırlığı

Şekil: 6

Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği eğitim-öğretim planında içerik kategorilerinin düzenlenmesi

Tablo: 2

Fizik, Kimya, Biyoloji ve Matematik Öğretmenliği Eğitim-Öğretim Planlarında İçerik Kategorilerine Göre Derslerin Kredileri ve Çeşidi

İçerik Kategorileri	Kredi Saat	Ders Çeşidi				Ağırlığı
		Fiz.	Kim.	Biyo.	Mat.	
Öğretmenlik Meslek Bilgisi (Uygulama Dahil)	21	8	8	8	8	12.06
Alan Bilgisi	139	35	36	44	42	79.89
Genel Kültür	14	3	3	3	3	8.05
TOPLAM	174	46	47	55	53	100.00

Dersler 2, 3, 4 ve 6 kredilik düşünülmüştür.

Tablo: 3
Tarih ve Coğrafya Öğretmenliği Eğitim-Öğretim Planlarında İçerik Kategorilerine Göre Derslerin Kredileri ve Çeşidi

İçerik Kategorileri	Kredi Saat	Ders Çeşidi		Ağırlığı
		Tarih	Coğrafya	
Öğretmenlik Meslek Bilgisi (Uygulama Dahil)	21	8	8	12.06
Alan Bilgisi	139	43	40	79.89
Genel Kültür	14	3	3	8.05
TOPLAM	174	54	51	100.00

Dersler 2,3,4 ve 5 kredilik düşünülmüştür.

Tablo: 4
Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümünün Eğitim-Öğretim Planında İçerik Kategorilerine Göre Derslerin Kredileri ve Çeşidi

İçerik Kategorileri	Kredi Saat	Ders Çeşidi		Ağırlığı
		Tarih	Coğrafya	
Öğretmenlik Meslek Bilgisi (Uygulama Dahil)	21	8	8	12.06
Alan Bilgisi	145	50	50	83.34
Genel Kültür	8	2	2	4.60
TOPLAM	174	60	60	100.00

Dersler 2, 3 ve 4 kredilik düşünülmüştür.

Şekil 3, 6 ve Tablo 2-4 incelendiğinde; 1991-1992 öğretim yılında uygulanan eğitim-öğretim planlarında öğretmenlik meslek bilgisi ve genel kültür derslerinin ağırlıkları düşerken alan bilgisi derslerinin ağırlığının dikkati çekecek düzeyde yükseldiği; içerik kategorilerinin düzenlenmesinde "paralel düzenleme"ye uyulmadığı açıkça görülmektedir.

Oysa, XI. Milli Eğitim Şurasında, genel kültür derslerinin son yıllara doğru ağırlığının azalması, öğretmenlik meslek bilgisi derslerinin ağırlığının artması, alan bilgisi derslerinin ağırlığının her yıl aynı kalarak paralelliğin sağlanması vurgulanmış; öğretmenlik meslek bilgisi ağırlığından taviz verilmemesi gerektiği şu şekilde belirtilmiştir.

Hangi kademe ve tipteki okul için yetiştirilirse yetiştirilsin esas olanın öğretmenlik davranışı kazandırmak olduğu unutulmamalıdır. Öğretmenlik davranışı "öğretmenlik meslek bilgisi ile" kazanılır. Bu nedenle, özellikle alan bilgisi lehine, öğretmenlik meslek bilgisinden fedakârlık edilmemeli, öğretmenlik meslek bilgisine ayrılan sürenin tüm program içinde beşte birden aşağı düşmemesine özen gösterilmelidir¹³.

Genel kültür ve alan bilgisine sahip olmak pekçok meslek için yeterli olabilir. Halbuki, öğretmenlik mesleği öğretmenlik bilgisinde de üst düzeyde yetiştirmeyi gerektirir. Bir konuyu bilmek öğretmek için yeterli değildir. Bu nedenle, öğretmen yetiştiren kurumların eğitim-öğretim planlarında alan bilgisi, genel kültür ve özellikle öğretmenlik meslek bilgisine mutlaka yer verilmelidir. Bu kategorilerin ağırlıkları ve her kategoride yer alacak derslerin çeşidi kişisel tercihlere göre değil, ayrıntılı araştırma ve değerlendirme çalışmalarına göre belirlenmelidir. Bu amaçla;

1) İlk ve orta öğretimde görev yapacak öğretmenlerde bulunması gereken nitelikler bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alanlar çerçevesinde açıkça belirlenmeli;

2) Öğretmen yetiştirme için belirlenen süre rasyonel bir şekilde (% 62.5 alan bilgisi, % 25 öğretmenlik meslek bilgisi, % 12.5 genel kültür)¹⁴ kullanılmalı;

3) Öğretmen yetiştirme eğitim-öğretim planları toplumun ve öğretmen olarak yetiştirilecek bireylerin ihtiyaçları, konu-alanlarının ve mesleğin gerekleri, bilimsel araştırma sonuçları ve XI. Milli Eğitim Şurası kararları ışığında geliştirilmeli;

4) Öğretmen yetiştirme eğitim-öğretim planlarının geliştirilmesi çalışmalarında ilk ve ortaöğretim eğitim-öğretim planları gözönüne alınmalı, gerekiyorsa bunlarda da yeni düzenlemelere gidilmelidir.

13 XI. Milli Eğitim Şurası, s. 78.

14 XI. Milli Eğitim Şurası, s. 76.